

TARINOITA PELTILELUISTA

Markku Temmes

Anneli Temmes

TARINOITA PELTILELUISTA

Markku & Anneli Temmes

© Markku & Anneli Temmes 2020

Kansi ja kuvat: Solja Temmes

Taitto: Marko Oja

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-952-80-2596-2

5	<i>Mitä tarinoita?</i>
11	<i>Peltileikkikalujen lyhyt historia ja kategoriat</i>
15	<i>Saksa</i>
27	<i>Ranska</i>
31	<i>Iso-Britannia</i>
35	<i>Japani</i>
39	<i>Yhdysvallat</i>
45	<i>Neuvostoliitto</i>
53	<i>Keski- ja Itä-Euroopan maat</i>

- 59 *Leikkikalujen valittuja kategorioita:
kulkuvälineitä ja militariaa*
- 91 *Peltilelut leikkikaluina ja keräilykohteina*
- 99 *Peltileikkikalujen osto, vaihto ja myynti*
- 105 *Aarteiden etsimistä ja tapaamisia maailmalla*
- 109 *Tyypillisiä kysymyksiä ja kommentteja messuilta*
- 117 *Keräilijöiden ja museoiden yhteistyö*
- 121 *Lähteitä ja tausta-aineistoa*

MITÄ TARINOITA?

Tämä on kirja peltileluista ja niiden keräilystä. Se sisältää tarinoita lelujen vaikutuksesta leikkijöidensä elämään, lelujen yhteydestä ympäröivään yhteiskuntaan sekä leikkikaluteollisuuden kukoistuksesta ja vastoinkäymisistä. Se sisältää tarinoita tästä päivästä, jolloin vanhat lelut ovat tulleet kiinnostaviksi keräilykohteiksi.

Aloitamme peltilelujen historiasta, mikä koskee vuosia 1800-luvun lopulta 1970-luvulle. 1800-luvulla lelut olivat varakkaiden ihmisten kalliita leluja, joiden määrä oli hyvin rajallinen ja jotka tänä päivänä ovat huippuhintaisia keräilyharvinaisuuksia. Kirjoittajien pääpaino on 1930-luvulta alkaen tehdyissä peltileluis-

sa, joiden valmistus suureksi osaksi tyrehdyi 1970-luvulla. Peltilelujen valmistuksen äkillinen romahtaminen oli dramaattinen muutos leikkikalujen maailmassa.

Peltilelujen valmistus perustui keksintöön, jossa pienillä ulokkeilla pystyttiin yhdistelemään lelujen osia toisiinsa. Lisäksi leluihin saatettiin liittää mekaniikkaa, jousimoottoreita ja muitakin teknisiä laitteita, joiden avulla ne liikkuivat.

Kirjassa peltileluja tarkastellaan ensinnäkin maittain. Aloitamme Saksasta, joka on ollut keskeinen valmistaja ja esikuva. Saksalaiset lelut eivät olleet pelkästään leluja, vaan niihin sisältyi laajempaa symboliikkaa ja yhteyksiä historiallisiin muu-

toksiin. Saksa oli vahva militaria-lelujen valmistaja. Sotaleluja valmistettiin myös Ranskassa, joka pyrki myös tässä asiassa toimimaan itsenäisesti. Japani oli mm. peltiautojen ja erityisteemojen kuten sirkuslelujen ja eläinaiheisten lelujen tärkeä valmistaja, jossa merkittävä osa tuotannosta tehtiin erityisesti Yhdysvaltojen markkinoille. Yhdysvaltojen oma leluteollisuus oli vaatimattomampaa mutta maasta löytyy hyvin kiinnostavaa tuotantoa mm. peltiautoista ja lentokoneista. Iso-Britannia näyttäytyy merkittävänä sotalelujen valmistajana mutta myös autojen ja junien tekijänä.

Oma ryhmänsä ovat neuvostoliittolaiset ja itäeurooppalaiset leikkikalut. Neuvostoliitossa oli merkittävä leikkikaluteollisuus sisältäen laajan valikoiman myös erilaisia peltileluja. Leikkikalujen, niin kuin muidenkin alojen, valmistus oli tarkkaan

kontrolloitua. Leikkikaluteollisuus palveli yhteiskunnallisia tavoitteita. Muista sosialistimaista merkittävin oli Saksan demokraattinen tasavalta DDR, jonka valmistuksen perusta nojasi aikaisempaan saksalaiseen perinteeseen. Tämä perinne myös levisi jossain määrin muihin Itä-Euroopan maihin kuten Puolaan, Tšekkoslovakiaan, Romaniaan ja Bulgariaan. Unkari sen sijaan oli leikkikaluteollisuudessaan itsenäisempi ja valmisti mielenkiintoisen valikoiman unkarilaisia leluja.

Kirjassa keskitymme peltilelujen tarkastelussa erityisesti seuraaviin kategorioihin: peltiautot, lentokoneet, militaria-lelut kuten tykit ja tankit, laivat, raitiovaunut, traktorit, linja-autot, moottoripyörät sekä erityiskohteet kuten sirkuslelut, linnut,

veneet, nukenvaunut. Jossain määrin si-
vuamme myös muita vanhoja leluja. Junat
on oma suosittu keräilykohteensa, jonka
jätämme tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Peltilelut on aikoinaan tehty lasten leikit-
täviksi ja kyllä niillä on leikittykin. Suo-
messa peltilelut olivat kuitenkin hyvin
harvinaisia ja kalliita ja, kuten tämän päi-
vän keräilijät saattavat sanoa, viisaat van-
hemmat osasivat myös pitää niistä huolta
eli siirtää ylemmille hyllyille turvaan.

Mielenkiintoinen kysymys on se, miten ta-
sapuolinen leikkikaluteollisuus ylipäättään
oli poikien ja tyttöjen lelujen valmistajana.
Peltilelujen kohdalla se tuskin oli täysin
tasapuolinen, näissä leluissa oli ajateltu
erityisesti poikien leikkejä. Tämä päivänä
voidaan kyllä kysyä miksi tytöt eivät voisi
yhtä hyvin peltiautoilla leikkiä.

Keräilyn viehätys

Tänä päivänä vanhat lelut ovat kiinnos-
tavia keräilykohteita. Keräilyn tavallinen
tarina lienee se, että lähdetään varsin
laajalla rintamalla liikkeelle ja jossain vai-
heessa keskitytään harvempiin alueisiin.
Pitemmälle ehtineillä keräilijöillä voi olla
myös hyvin erikoistuneita suuntauksia
kuten esimerkiksi tiettyjä automerkkejä
kuvaavat lelut. On myös mahdollista, että
keräilijä innostuu tietystä kohteesta mut-
ta siirtyy jossain vaiheessa toiseen koh-
teeseen.

Erityisesti keräilyn alkuvaiheessa myös ns.
virheostoksia tulee väistämättä. Leikkika-
lusta saattaa puuttua oleellisia osia, eikä
varaosien löytäminen ole helppoa. Virhe-
ostokset eivät kuitenkaan ole pelkästään
negatiivinen asia vaan osa keräilijälle pa-
kollista opiskelua. Ja huonokuntoinenkin

kappale harvinaisesta ja kiinnostavasta esineestä on aina mielenkiintoinen, varsinkin kun sitä pääsee konkreettisesti tutkimaan.

Tulemme oman keräilyn ohella jossain määrin myös sivuamaan keräilijäkuntaa, joiden edustajia on mahdollista tavata erilaisissa myyntitapahtumissa ja muissa tilaisuuksissa Suomessa ja ulkomailla. Esineiden vaihdot keräilijöiden kesken ovat osa iloa. Lisäksi tänä päivänä internet-yhteydet mahdollistavat ostot ja keskustelut maailmanlaajuisesti.

Keräilijöiden taustat vaihtelevat suuresti mutta sukupuolijakauma on hyvin selvä: suurin osa autojen, militarian ja muiden peltilelujen keräilijöistä on miehiä, tosin naistenkin kiinnostus mm. peltiautoihin näyttää ilahduttavasti kasvavan.

Alan museot ovat jokaiselle keräilijälle ih-

meiden valtakuntia, joista löytyy keräilyn jatkuessa yhä enemmän itsellekin tuttuja esineitä. Kirjoittajille on ollut suuri ilo tehdä yhteistyötä eräiden suomalaisten museoiden kanssa.

Kirjoittajat

Markku Temmeksen peltilelujen keräily alkoi 1980-luvulla militaria-leluista. Seuraavaksi tulivat kuvaan autot ja lentokoneet. Laivoja ja muitakin kohteita löytyy, perheen mielestä vähintäänkin riittävästi! Markku Temmes on tehnyt läheistä yhteistyötä Museo Militarian (entinen Tykistömuseo) kanssa, jossa hänen kokoelmistaan on myös kaksi erikoisnäyttelyä järjestetty. Lisäksi kokoelman esineistöä on ollut esillä mm. Näyttelykeskus WeeGeen lelumuseon useammassa erikoisnäyttelyssä.

Anneli Temmeksen pääasialliset keräilykohteet ovat olleet leikkikalujen ulkopuolella mutta myös peltileluja on kertynyt erityisesti laajempiin itäeurooppalaisiin kokoelmiin.

Keräilyharrastus on vienyt kirjoittajat moniin alan tapahtumiin Suomessa ja ulkomailla.

Kiitokset

Kirjan valokuvat on ottanut TaM Solja Temmes. Kansikuvassa on Japanissa valmistettu NBC-TV-kanavan kuvausauto. Takakannessa kirjoittajat esiintyvät Turun Taide- ja Antiikkimessuilla keväällä 2019.

Kirjan taitosta kiitämme Marko Ojaa.

Vanhoille ja uusille keräilijöille

Toivomme tämän kirjan antavan tiiviin yleiskuvan kuvan kirjoittajia erityisesti kiinnostavista leikkikaluista ja niiden taustoista. Toivomme sen innostavan uusia keräilijöitä ja harrastajia leikkikalukeräilyyn sekä varoittavan yhdenkään peltilelun roskeen heittämisestä vanhana romuna. Pelasta peltilelu!

Hiihtäjä ja keräilijät vauhdissa!

Vanhat peltileikkikalut kuvaavat aikansa historiaa, yhteiskuntaa ja jopa ideologioita. Aikuiset ovat valmistaneet peltileluja lapsille leikittäviksi mutta vuosikymmenien kuluessa myös välittämään näkemyksiä ja arvoja. Keräilijälle peltilelut ovat nostalgisia esineitä tuoden hauskalla leikkisällä tavalla historiaa ja muistoja lapsuudesta nykypäivään.

Kirjassa peltilelujen tarinat liittyvät eri maiden kulttuuriseen perintöön. Autot, lentokoneet, militaria-lelut, laivat ja vaikkapa sirkuslelut näyttäytyvät eri maiden valmistajien rakentamina. Taustalla on myös tekniikan ja kulutuksen kehitys erityisesti Euroopassa ja Yhdysvalloissa.

Kirjoittajien Markku ja Anneli Temmeksen motiivina on ollut kertoa omasta keräilystään mutta myös laajemmin peltileluista. Kirjan lelut löytyvät omista kokoelmista. Kirjoittajat ovat vuosien varrella tehneet yhteistyötä alan museoiden kanssa sekä laajentaneet tietämystään myös kansainvälisesti.

© Markku & Anneli Temmes 2020
ISBN 978-952-80-2596-2